

EGIPTLASTE JUMALATE MAAILM

Egiplased kummardasid paljusid jumalaid ja mõni neist oli üsna iseäralik. Nende hulgas, kellele toodi kalleid kingitusi ja kellelt paluti rasedust, saagikust või vőidukust, oli kasse, mardikaid ja tiineid jõehobusid.

Igapäevane palvetamine ja suurejoonelised pidustused olid jumalate kummardamise lahutamatud osa.

Karnaki templi ülempreester oli ärganud juba varakult. Koidu saabudes murdis ta, ise veel poolunes, ettevaatlikult lahti hapra savipitseri ja avas ukse templi kõige pühamasse ossa. Törvikukuma valguses süütas ta ölipambid ja pani suitsema viirukid. Seejärel avas ta toa keskel kirstu, millega kujutatud võimsaim kõigist Egiptuse jumalaist, päikesejumal Amon-Ra. Jumala pilti nähes kummardus preester kohe ja suudles austusega maapinda. See oli kindel rituaal, millest tuli kinni pidada, sest Egiptuse jumalad nõudsid absoluutset kuulekust. Üksköik, kas jumala poole pöörduiti vaenlase võitmiseks, enda kaitsmiseks varaste eest, saagi koristamiseks või laste saamiseks, köigepealt tuli jumalale heameelt valmistada.

Preester tõtis käed ja hakkas laulma laulu, millega ta igal hommikul jumalat küitis. Ta töi välja jumalale määratud söögi ja joogi. Seejärel pesi ta veega õrnalt jumala kuldset pilti.

Järgmisena asetas preester jumala ette neli linast rõivast ja värvis pilti rohelise ja musta silmavärviga. Enne kirstu sulgemist pritsis preester jumala näole alabastri pudelist lõhnavaat öli, asetas vee oma kohale ning tilgutas kirstu ette puhastusoodat ja lõhnavaiku. Seejärel lahus ta toast, selg ees, et jumalat mitte solvata.

Nii kirjeldatakse ülempreestri tegevust Amon-Ra templis nn Berlin 3055 papüüruserullil. Samalaadseid rituaale nii Egiptuse templites kui ka nende ümber kogu maal kirjeldatakse tekstides, seinamaalingutes ning kivisammaste raidkirjades. Seetõttu on teada, et Egiptuse jumalate ülistamise tseremoonia jäi põhimõtteliselt muutumatuks tuhandete aastate väljal.

Jumal igaks elujuhtumiks

Papüürusetekstid ja arheoloogilised leiud näitavad, et egiplastel oli peaegu igaks olukorraks oma jumal. Näiteks olid olemas taevajumalad, kuujuimalad, viljakusjuimalad, viljamumalad jpt. Egiptlaste huvi pühade elusolendite, eriti pühade loomade vastu on äratanud

imestust alates sellest ajast, kui arheoloogid hakkasid 19. sajandil templeid uurima ning raidkividile ja papüürustele kantud hieroglüüfede desifreerima.

Ajaloolaste sõnul oli egiplaste lähedane suhe jumalatega tingitud asjaolust, et riigi käekäik olenes täielikult loodusjöududest. Toidu kasvatamiseks ja seläbi

ellu jäämiseks oli vaja Niiluse jõe üleujutust, mis töi tai mede jaoks toitaineid. Lisaks oli tarvis päikesevalgust, mis võimaldas pöllukultuuridel kasvada, karta tuli aga põudasid, kahjureid ja tulekahjusid. Kuna egiplased ei suutnud loodusjöude kontrollida ega mõistnud neid, siis lootsid nad jumalatele.

BERLIN 3055

on hästi säilinud papüürusele kirjutatud tekst, mis kirjeldab Amon-Rale ohverdamist, ja asub Berliinis Egiptuse muuseumis.

Egiptuses oli Anubis toonela jumal. Tema kaalus surnu südant vaagnal ja otsustas tema saatuse.

Egiplased teadsid, et kui nad ei unusta jumalatele ohverdada, siis premeerivad kõrgemad jõud neid viljakuse ja rikkusega. Kui jumalate teenimine jäeti unarusse, tõi see endaga kaasa önnetusi ning tekitas kaost,

nälga, haigusi ja surma. Et jumalad oleksid rahul ja rõõmsad, kummardasid egiplased jumalaid iga päev. Jumalaid kummardati templites, näiteks Karnakis Amon-Ra templis. Preestriteks valiti välja vabad mehed ja naised. Sel ajal, kui nad ei palvetanud, tegutsesid nad ametnikena ning hoolitsesid templi kõrvaltegevuste eest pagariäris, viljalaos ja kirjutusruumis. Egiptuses umbes 450. aastal eKr käinud Kreeka ajaloolane Herodotos ütles, et preestrid olid puhtuse etaloniks. Vähimgi mustus ei tohtinud jumalat määrida.

„Egiptuse preestrid pesevad end külma veega kaks korda päevas ja kaks korda öösel,“ kirjutas Herodotos, lisades: „Puhtuse huvides teevald preestrid endale ka ümberlökuse, sest nad peavad puhtust tähtsamaks kui mugavust. Täide ja muude parasitide välimiseks raseerivad nad kogu keha täielikult vähemalt ülepäeviti.“

Jumalaid ei kummardanud ainult preestrid. Ka tavaliised egiplased kummardasid suuri templijumalaid, ennekõike päikesejumalat Amon-Rad, tänu kellele tõusis igal hommikul päike ja hoidis ära kaose.

Populaarne oli ka armastuse, seksti ja viljakuse jumalanna Hathor. Temale on pühendatud templite lähdal palju väikeseid reliikviakirstukujulisi ehitisi. See oli populaarne palverännaku sihtkoht eriti naiste seas, kes töid talle ohvrikinkidena kaelakesid, pärle ja kivist kaunistusi. Ohverdati rasestumiseks või tänuks juba sündinud laste eest.

Jõehobud kaitsesid kodu

Egiptlaste kodudes konkureerisid riigijumalad põlisjumalatega. On leitud arvukalt kujukesi, mis räägivad sellest, et paljud põlisjumalad olid üpris omapärase välimusega. Üks sääraseid jumalaid oli Bes, kes oli Hathori vastand. Hathor oli kirjeldustes pikk ja sihvakas jumal, kellega oli pea ümber oreool, Bes aga oli käabuskasvu, paks ja köverate jalgaega. Peale selle oli Besil lõvi pea ja pikk saba. Egiptlasti, kes palusid temalt naiste ja laste kaitsmist, Besi välimus arvatavasti ei heitudanud. Kui Besi välimusest ei piisanud selleks, et hoida kodust ja perekonnast eemal vargad, skorpionid ja maod, siis hakkas ta kõvasti laulma ning pilli mängima, et ajada ära kõik kurjad jõud.

Egiplased kaunistasid kodudes Besi kujuga näiteks oma voodeid, jumestuskarpe, peegleid ja muid esemeid, mida tavaliiselt seostatakse naiselikkusega. Sünnitajad kutsusid seda käabuskasvu paksu jumalat appi, et sünnitus kulgeks lihtsalt, ohutult ja õnnelikult.

Egiptuse jumalad ilmusid näiteks koerte, kasside, šaakalite või kotkastena. Jumalad nõudsid mitmesuguseid ohvriande, olenevalt sellest, kuidas nad inimesi kaitsesid. Surnuid mälestati lilledega, kuid jumalatele ohverdati isegi parte ja lehmi.

Kui Bes ei aidanud, kutsusid sünnitaja ja tema abilised sünnitusele appi jöehobujumalanna Tawereti. Egiptlasted uskusid, et Taweret on ka ise ema ja seetõttu suudab neid aitada. Kujutistel seisab ta kahel jalal, rasedana, ümara kõhu ja suurte, raskete rindadega. Teadlased ei oska öelda, miks egiplased kummardasid just selliseid jumalaid, Arvatakse, et tavainimestel oli lihtsam samastuda jumalaga, kes sarmanes rohkem nende endiga kui templite kullatud jumalakujudega.

Samu jumalaid kummardati ka mujal kui Egiptuses. Nii Taweret kui ka Bes olid hiljem populaarsed kreeklaste ja foiniiklaste seas ning kuulututud Besi võimist minema peletada madusid ja teisi ohtlikke väikeloomi levisid laialt. Ka Ibiza saare nimi tuleb sõnadest „Besi kuuluv saar“, kuna seal polnud ohtlikke roomajaid.

Mardikad löid Maa

Taweret polnud ainus jumal, kellel ei olnud inimese kuu. Egiptuse jumalate maailmas leidus koeri, ronki ja paljusid teisi loomi. Pühade olendite hulgas oli ka mardikas, keda me teame kui sitasitikat. Too muneb munad sõnnikusse ja keerutab sellest palli, mille ta siis maha matab.

Egiptlastele sümboliseeris Maa loomist sitasitikas, kes läikkab enda ees temast palju suuremat sõnnikupalli. Egiplased andsid mardikale nimeks Khepri, mis tähdendas „seda, kes on sündinud“, ning uskusid, et päikesejumal töoris kaootilisest ürgmerest just mardikana. Egiptlastele meenutas sitika palliveeretamine Päikese teekonda taevas ning mardikaid kasutati sageli pitsatite ja amulettide, sealhulgas sõrmuste kujunduses.

AASTARING JA JUMALATE ÜLISTAMINE

Egiptlastele algas aasta juunikuus, kui tähistati uue aasta algust.

Niilus tõusis siis üle kallaste, tuues kaasa viljaka muda. Järgnesid lugematusid pidustused tantsu, luuletuse ja rohke joomisega.

Wepet-renpet (uusaasta)

Osirise surma ja taassündi tähistati kui metafoori Niiluse völmele juua uut elu. Seda tähistati suvel, kui Niilus ujatas piirkonna üle, ning sinna juurde loeti luuletusi.

Wag

Sel augustis tähistatud päeval mälestasid egiplased lahkunuid, nad viisid haudadele näiteks paadimudeleid, mis kirjeldasid teekonda varjuderilki.

Bastet

Tema oli kodu, naiste ja laste jumal ning teda kummardati rikkaliku joogi, tantsu ja muusikaga. Naised käitusid sel päeval eriti vabameelselt, töstes üles oma seeliku ning paljastades oma suguelundid.

Koijak

Seda tähistati Niiluse üleujutuse neljandal ja viimasel kuul, just siis, kui vesi hakkas taandumata, jättes maha viljaka mulla. Samal ajal külvasid egiplased ka pöllukultuure.

Nehebkau

Selle pidustusega ülistati madude eest kaitsvat jumalat Nehebkaud. Püha sarnanes uusaasta ehk wepet-renpet'i tähistamisega.

Min

Saagikoristamise ajal kandsid preestrid viljakusjumala Mini kuju tänavaid mööda vaarao juurde. Valitseja lõikas esimese viljapea ja ohverdas selle jumalale.

Wag ja Thot

Uue aasta 18. päeval tähistati hing rännakut ja jumal Thoti sündi. Pärast surma saatis Thot hingi toonelasse ning tema oli seega seotud nii surma kui ka taassünniga.

Hathori joomapidu

Uue aasta 20. päeval üllistasid egiplased röömu, emaduse, muusika ja armastuse jumalannat Hathorit. Pidustustel joodi ära tohututes kogustes olut ega lõpetatud enne, kui oldi purupurjus.

Hathor

Need pidustused olid Hathori joomapeo miniversioon. Üritus toimus Löuna-Egiptuses Denderas, mille templis kummardati jumalanna Hathorit.

Opet

20 päevaste pidustuste ajal töid preestrid Amon-Ra kuju Teebast Luxorisse. Templi pühimas osas kohtus vaarao jumalaga, kes andestas talle varasemad patud ja ühtlasi andis Egiptuse valitsemiseks uue võimu. Pärast seda lubati inimestel kujule läheneda ja saada preestrite vahendusel jumalalt nõuandeid.

Wadi

Saagikoristuse ja Niiiluse üleujutuse vahelisel ajal toimunud pidustustel mälestati surnuid. Amoni jumalakuju kanti pikas rongkäigus Karnaki templist läänekalda haudadeni. Inimesed töid lilli ning asetasid need lähedaste kalmudele.

Epagomenae

Igal aastal oli viis lisapäeva, mille Egiptuse astronoomid olid lisanud Egiptuse traditsioonilisse kalendrisse. Kalendris oli 360 päeva, seega oli päikeseaastas kokku 365 päeva. Ajaloolaste arvates olid pidustused tagasihoidlikud ja piirdusid peamiselt templi rituaalidega.

LUKSUSKAUP

Jumalaid kummardades põletasid egiptlased mürti, mis on teatud liiki vaik. Seda imporditi näiteks Egiptusest lõunast asuvalt Puntimaalt.

LÖHN

Vaik oli oluline osa rituaalis, mis hõlmas kuju pesemist ja lõhnava viiruki põletamist.

Jumalikest loomadest oli populaarseim kass. Arvukad kassipiltide ja -kujude arheoloogilised leidud näitavad, et egiptlased võtsid kassi jumalusena omaks juba umbes 2000. aastal eKr.

Nii rikkad kui ka vaesed hakkasid sel ajal kasse seostama jumalatega, täpsemini jumal Bastetiga, keda egiptlased kujutasid kassina või kassi peaga naisena. Bastet oli ise Amon-Ra tütar ja kaitses kodu, emasid, lapsi ning muidugi mõista kasse.

Jumala kodu oli Kirde-Egiptuses Bubastise linnas, kust sai alguse kassijumala kultus. Bubastis ja kassikultus loid õitsele, kui vaarao Šešonk I tegi 10. sajandil eKr Bubastist pealinna.

Kasside kummardamisest sai ruttu üks suurimaid ja märkimisväärseimaid kultusi Egiptuses. Kassijumala auks püstitati linna uhke tempel, mis oli ehitatud punasest graniidist ja seisits linna keskel künka otsas, nii et see oli igas suunas nähtav. Templi sisehoovis kasvasid puud, mille keskel ilutses kassijumala kuju. Jumala auks korraldati igal aastal templis suurejooneline pidustus. Herodotos kirjutab, et inimesed tulid pidustustele mööda Niilust.

„Purjekates oli koos palju mehi ja naisi. Naised mängisid kastanjette. Mõned mehed mängisid aeg-ajalt

flööti. Mehed ja naised laulsid kogu sõudu väitel, plakutades samal ajal käsi.“

Bubastises ülistasid egiptlased kasse, lauldes ja tantides ning ohverdades loomi, piima, parfüüme, kulda ja kalliskive. Kassi kui viljakuse võrdkuju ülistamiseks töötasid naised pidude ajal üles oma seeliku ja paljastasid oma suguelundid. Ohverdamiste ajal oli palju pidulisi purjus, sest tegemist oli suure pühaga.

„Veini juuakse rohkem kui ülejäänud aastal kokku,“ ütles Herodotos, kelle hinnangu järgi osales pidustustel koguni 700 000 inimest. See arv avaldas muljet, arvestades, et Egiptuses oli toona ainult neli miljonit elanikku.

Isegi päikesejumal näugus

Bastet polnud ainus jumal, keda kassiga seostati. Ka Egiptuse suurim jumal, päikesejumal Amon-Ra, oli selle populaarse lemmikloomaga seotud. Kirjutises, kus on loetletud päikesejumala 75 hüüdnime, esineb too kaks korda kui kass: Miuty, kes oli Amon-Ra vaenla valvanud kassijumal, ja suur kõuts Miu Ose. Miu ehk „mäü“ tähistas näugumist ja hauaraidkirja kohaselt tekkiski sellest sõna „kass“. Kirjutise kohaselt kõlas kõutsi kräunatus samamoodi kui surnu hääl teispoolsuses. Kolmel kirstul, mis seisid kuningas Tutankhamoni muumia ümber, oli kujutatud ka kassi peaga päikesekuningat.

Kassid olid valitseja otsese kaitse all. Nalja ei mõistetud, sest seaduse järgi pidi inimene, kes oli kassi tapnud, selle eest maksma eluga. Küllap oli range reegliga päri ka rahvas. Vanakreeka ajaloolane Diodoros on kirjutanud, kuidas raevunud rahvajõuk tappis aastal 59 eKr Rooma diplomaadi pärast seda, kui ta oli vankriga ajanud alla kassi.

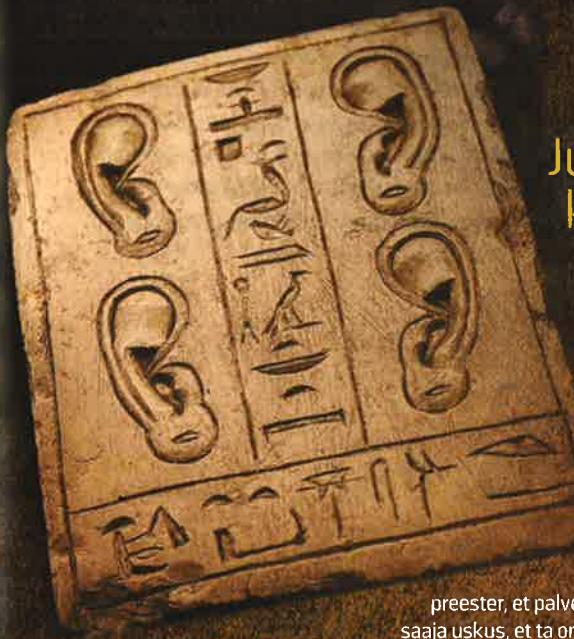
Raevul olid sügavad juured, kuna kassid oli egiptlaste silmis jumalikus seisuses. Näiteks usuti, et naine rases tub kergemini, kui ta kannab amuletti, millel kujutatakse jumalannat Bastetit koos kassipoegadega. Samuti väideti, et viljakust suurendab see, kui last saada sooviv paar asetab voodi jalameile kassi kuju. Samuti uskusid egiptlased, et kassi kehaosaladel on ravivad, rahustavad ja tugevdavad omadused. Näiteks usuti, et kassi platsenta takistab juuste halinimest ja inimese piimaga segatud kassi piim leevendab põletushaavu.

Töenäoliselt arvab enamik meist, et egiptlased läksid kasside armastamise ja jumaldamisega liiga kaugele, kuid sellel oli hea ja praktiline põhjus. Inimese ja kassi suhe oli tihedasti seotud Egiptuse rahva sündilooga. Arheoloogid on leidnud Egiptuse keskosast Mostageddast koos mehega maetud kassi jäännused. Matmine toimus 4000. aasta paiku eKr ja kass oli arvata vasti juba tollal hinnatud koduloom.

Kassi ja inimese asetamine samasse hauda juba 6000 aastat tagasi pole juhus. Sel ajal lõpetasid egiptlased rändkarjakasvatajate eluviisi ja hakkasid selle asemel

Leiud paotavad ust jumalate maailma

Jumalakujusid – alates lihtsatest liikerdistest kuni värviliste papüürusteni, mis kujutavad detailiselt jumalate maailma – leidus vanas Egiptuses köikjal. Leidude põhjal on selgunud, et egyptlastel oli komme templi seintele muresid kurta ja kindlustada oma kodu ohvriandidega.

Jumalad kuulasid

Paljudel templite välisseintele olid preestrid maalinud kõrva. Kõrvad sümboliseerisid jumalaid ja nendes kohtades said egyptlased sõsistada oma palveid, mida jumalad kuulusid.

Maalingute taga seina sees oli tavaliselt öönes ruum, kuhu võis mahtuda preester, et palvetele vastata. Sellise vastuse saaja uskus, et ta on püha olendiga otseses kontaktis.

Surnute reisijuht

Briti Muuseumis hoitav Ani papüürus on nõöde sellist, kuidas jumalaid tollal kujutati. Papüüruses on kirjas, kuidas saakali peaga Anubis kaalub kirjutaja Ani südant. Kui süda on kerge, pääseb Ani teisele poolle. Kui aga süda on raske, läheb hing hukka.

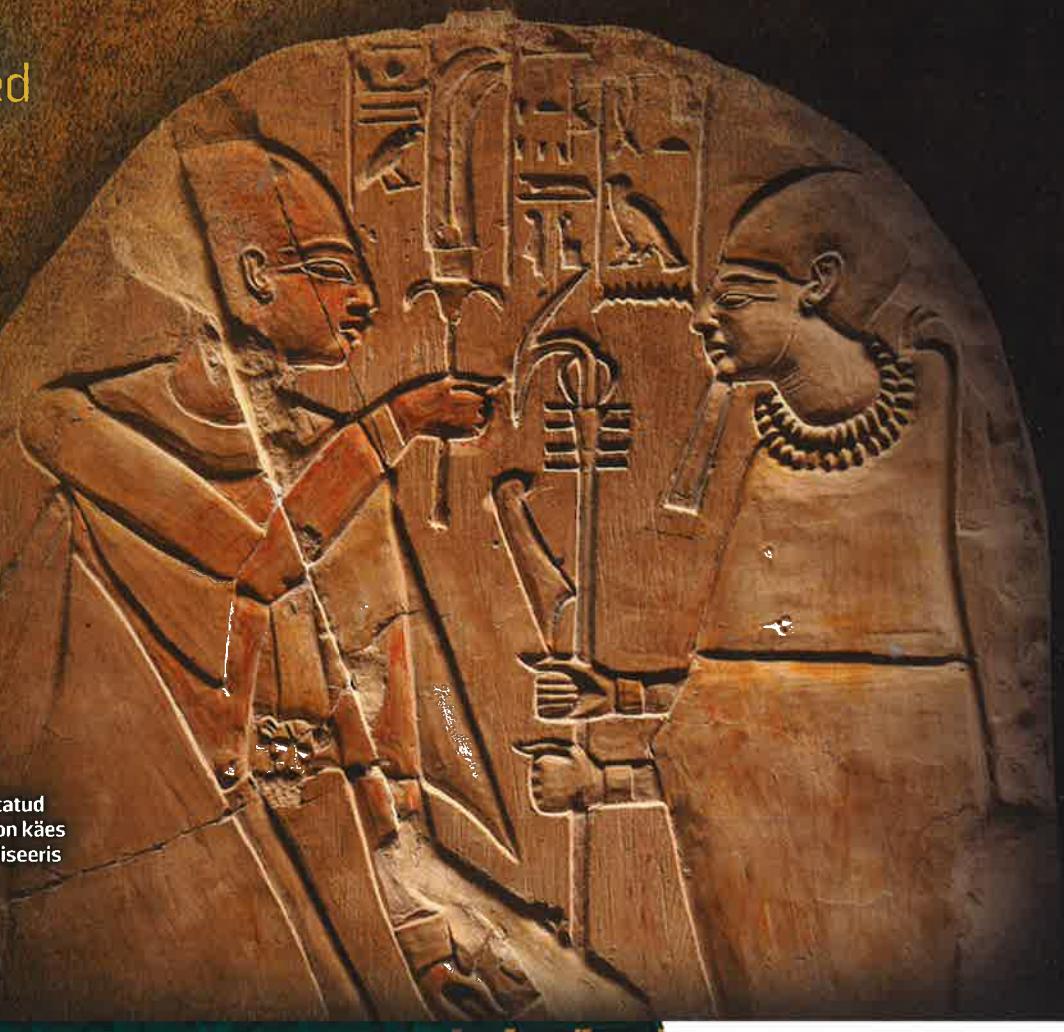

Jumal Anubis on pildi keskel põlvili. Ära tunneb ta musta Šaakalipea järgi.

Ohverdamine muutis hooned ohutuks

Deir el-Medinas elasid töölised, kes ehitasid Kuningate orgu hauamonumente. Nemad kummardasid Ptahi, kes oli käsitöö ja ehituse jumal. Jumalana aitas Ptah lahendada ehituse ja tööga seotud muresid. Kui jumalale tehtud ohvrid ei olnud piisavalt peened, võis juhtuda, et egyptlaste ehitatud hooned varisesid kokku. Objekti järelevaataja Nakht-em-Mut püstitas jumala auks linna templisse isegi kivisamba.

Ptah on kõige sagedamini kujutatud jumaliku kitsehabemega ja tal on käes kaheharuline kepp, mis sümboliseeris stabiilsust.

maad harima. Kõige olulisem pöllukultuur oli teravili, näiteks oder ja nisu. Pölluharijad hoidsid vilja aitades ja tünnides, kuid suureks ohuks osutusid närilised, kes tegid viljale suurt kahju. Hiired ja rotid tungisid viljaaita, soid vilja ja reostasid selle oma väljaheidetega. Inimesed olid abitud näriliste ees, kes pääsesid viljaaita isegi väikseimastest pragudest.

Seejuures oligi suur kasu kassidest. Kassid püüdsid osavasti hiiri ja kaitsesid niimoodi viljavarusid. Tänutäheks panid pölluharijad kassidele välja näiteks leiba ja kalapäid, nii et kassidel oli alati piisavalt toitu ning ühtlasi põhjust jäädva paikseks isegi siis, kui rotte ja

hiiri oli vähevõitu. Õige varsti kass kodustati ning nad hakkasid kaitsera oma peremehi ka ohtlike kobrade ja sarvikrästikute eest.

Jooming jumala nimel

Egiptlased pidasid peale kasside lemmikloomadena ka koeri ja väikesi ahve. Sümpaatsus ja võime olla korraga nii töhus ja halastamatu kiskja kui ka armastatud mängukaaslane tegid kassist egiptlaste lemmikloomana. Sellest oli ainult lühike samm kasside tõstmiseni jumala seisusesse. Ehkki kassijumalat ja teisi kodus elanud pühasid olendeid toideti, ümmardati ning nende eest

Ülevaade | Amon-Ra ülistamine

Ra sai toitu kolm korda päevas

Teeba lähedal Karnakis asuva 4 km² suuruse templikompleksi rajatasvaarao Senusert I umbes 2000. aastal eKr, kui Teebast sai Egiptuse pealinn. Püha piirkonna suurim hoone oli päikesejumala Amon-Ra tohutu palee, kus palvetati ja ülistati jumalat peaegu ööpäev ringi.

Päikese tõustes kogunesid preestrid rongkäigule. Neil oli kaasas templi pagaritöökajast ja pruulikojast saadud söök-jook. Rongkäik sisenes peavärvava kaudu Amon-Ra templisse. Seal läks ülempreester ruumi, kus seisis jumala kuju, pesi teda, pani talle riided selga ning andis talle süua.

Enne koitu preestrid ärkasid. Nad võtsid kaasa habemejamisvahendid ja käterätin ning läksid kohaliku püha järve äärde pesema.

Enne keskpäeva kümblesid preestrid pühas järves ning asusid Amon-Rale süua ja juua viima. Kui päike oli seniidis, serveeris ülempreester jumalale toitu, sealhulgas leiba ja liha, näiteks praetud tuvi või hane.

hoolitseti kõikvõimalikul viisil, ei saanud egiptlased kunagi olla kindlad, et jumalad vaatabad neile hea pilguga. Jumalad võisid olla kapriised ning üks tuju-kaimaid jumalaid oli Sehmet.

Raidkirjadest ja surnute raamatutest – maagiaga tädetud raamatutest, mis pidid olema surnu teejuht teispoolsuses – teavad teadlased, et Sehmet oli võimas jumalanna. Legend räägib, et Sehmet lõi oma kuuma hingehõuga körbe. Seinamaalingutel ja skulptuuridel on teda kujutatud lõvi pea ning sageli on tema nimele lisatud näiteks sõnu „tugev“, „võimas“ või „hävitaja“. Viimane neist viitab jumalanna rollile kaitsta vaaraod

ning olla tema teejuht sõjakäigul. Sehmet oli võimas, kuid ta oli ülimalt temperamentne ja võis kaotada enda üle kontrolli, tekitades sellisel juhul suure kaose.

Legendi järgi sai Amon-Ra inimeste peale vihaseks ja saatis Sehmeti lõvi kujul neid karistama. Amon-Ra käskis naislövil tappa kõik egiptlased, keda ta Nïluse ääres asuvatest linnadest leiab. Sehmet tormas ülesannet täitma ja varsti oli ta tapnud nii palju inimesi, et Amon-Ra palus tal lõpetada. Jumalanna oli aga saanud inimvere maitse suhu ega kuuletunud oma isandale. Meeleheitel Amon-Ra värvis ookriga suure koguse õlut punaseks ja valas joogi maa peale. Sehmet neelas

Päristlöunad ja öhtud olid preestritel täis praktilisi töömetusi. Peale Amon-Ra tuli tolta veel kahte Karnaki templi jumalat. Preestrid hoolitsesid sellegi eest, et viljahoidlad oleksid rikkalikult tädetud, et rahva ohvrikingid toimetatakse ikka õigele jumalale ning et töölised hoiksid templi hooneid korras.

Päikeseloojangu ajal pesid preestrid end uesti ja viisid Amon-Rale öhtusöögi. Lisaks pöletasid ülempreestrid teatud tüüpi viruklit, mis rahustas organismi, et Amon-Ra saaks hästl magada.

Öösek jäi taevatähti vaatama, et teaks täpselt aastaaegu jälgida, alnult üks preester. Teised pesid end pärist vilmast söögikorda ja läksid magama.

Päikesejumal Amon-Rad kujutati ka suure kõutsina.

SURNUTE RAAMAT

oli kärsiraamat,
mis kirjeldas
üksikasjalikult
elu pärast surma.

Raamat pandi
rikkastele hauda
kaasa.

punase vedeliku kohe alla, sest see meenutas talle inimeste verd. Varsti kukkus ta maapinnale, olles nii tugevasti purjus, et ei saanud enam kahju teha. Ärgates sai temast taas õrn Hathor, jumala teine kuju, ja inimkond oli päästetud.

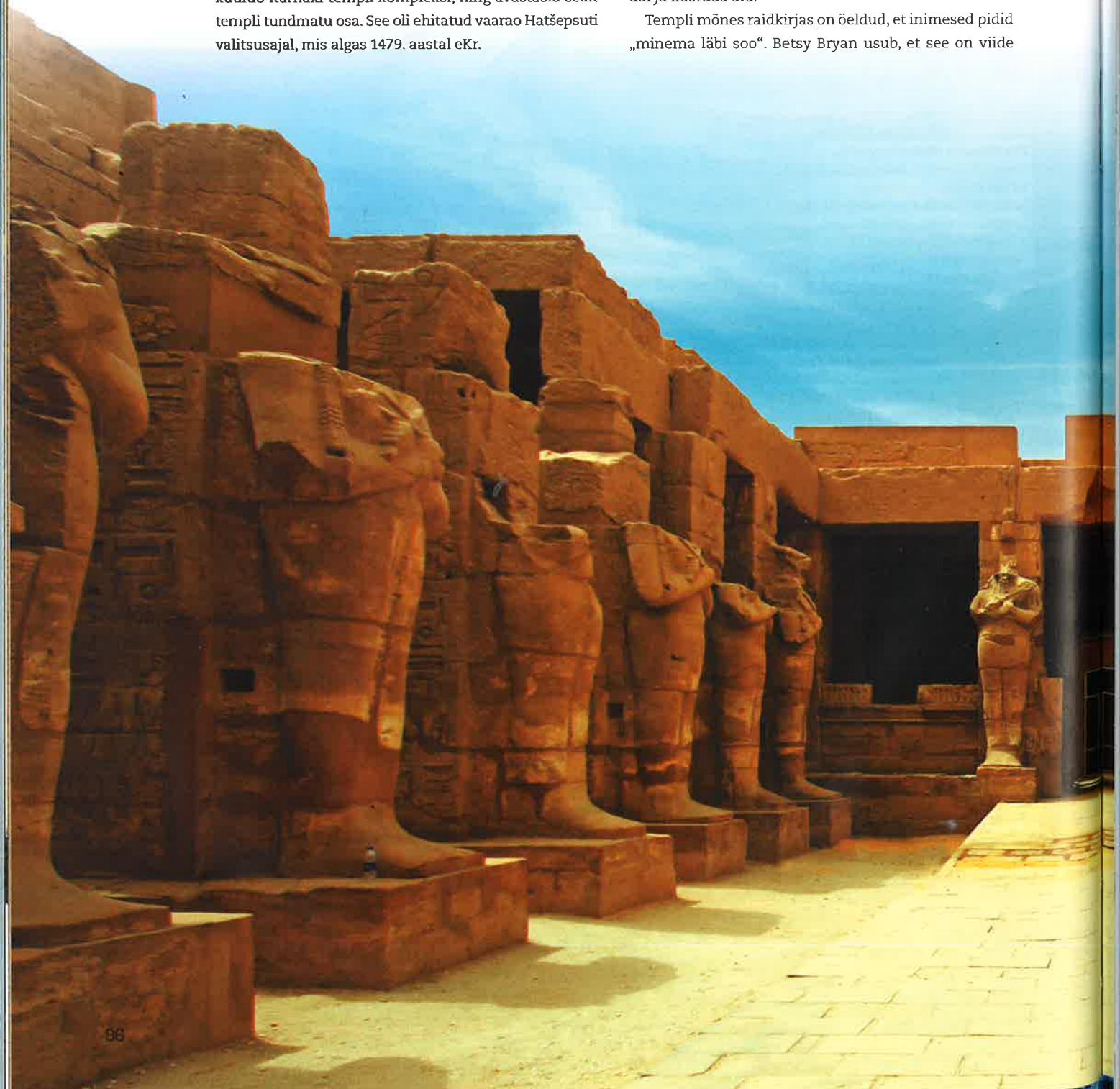
Herodotose sõnulsi tähistasid muistsed egiplased endi päätmist ja ülistasid Hathori igal aastal pidustusega, mida teati kui Hathori joomapidu. Kreeka ajaloolane väidab, et osalejad jöid end purju pidustuste kõigil viiel päeval.

Enne 2005. aastat teati sellest tähtpäevast üsna vähe, kuid siis kaevasid arheoloogid välja Muti templi, mis kuulub Karnaki templi kompleksi, ning avastasid sealta templi tundmatu osa. See oli ehitatud vaaraö Hatšepsuti valitsusajal, mis algas 1479. aastal eKr.

USAs asuva Johns Hopkinsi ülikooli arheoloog Betsy Bryan nimetas selle osa „joomise alaks“. Raidkividel on näidatud üksikasjalikult, kuidas pidulisi ootas alkohol, tants ja peomöll. Samuti öeldakse tekstis, et osa inimesi ei tohtinud juua – nende ülesanne oli olla kained ja tagada rahu ja kord purupurjus ja juhitamatus inimkarjas. Ülejäänud jöid end pildituks ja said järgmisel hommikul karmi äratuse osaliseks, mis toimus trummidate tagumisega.

„See oli pidustus, kuhu tuli jooma,“ selgitab arheoloog Betsy Bryan. „Mitte selleks, et olla ülevas meeleslus ja lõbus, vaid selleks, et olla purupurjus, roomata põrandal ja kustuda ära.“

Templi mõnes raidkirjas on öeldud, et inimesed pidid „minema läbi soo“. Betsy Bryan usub, et see on viide

Neli jumalat tõusid teistest kõrgemale

OSIRIS

valitseks allilma. Jumalat kujutatakse muumiana ja ta kannab oma seisuse märgina Egiptuse vaaraa karjasekeppi ja kooti. Piltidel on Osirise nahk sageli roheline või must nagu Niiluse oru maa, mis on köigepealt mudast must ja seejärel pöllukultuuridest roheline.

ISIS

on nii Osirise õde kui ka naine. Ta on tüüpiline emajumalanna ning ta kaitseb, ravib ja toidab. Isis oli eriti populaarne just naiste seas. Naised kutsusid jumal Isist sageli appi, kui nad olid haiged või hakkasid sünnitama.

HATHOR

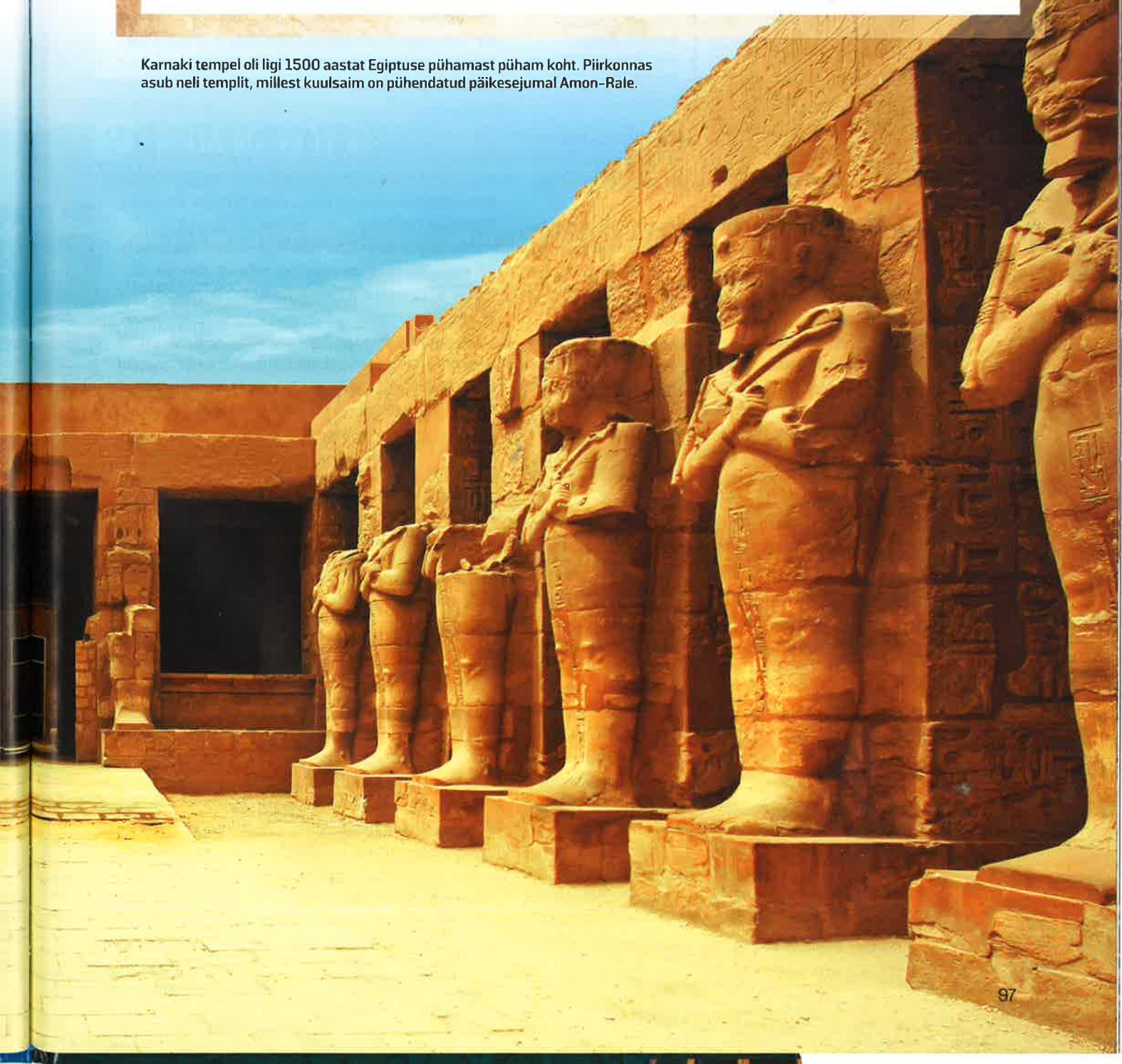
oli päikesejumala Amon-Ra tütar ning seksi, armastuse ja ilu jumalanna. Hathorit kujutatakse naisena, kellel on peas lehmasarved või -körvad. Mõnikord on Hathorile antud ka lehma kere.

AMON-RA

oli päikesejumala ning maailma looja ja valitseja. Ta hoidis korda ning kinkis inimestele valgust ja soojust. Päeval reisis Amon-Ra oma laevaga üle taeva. Öösel viibis ta surmude maailmas, kus ta võitles maoga, kelle nimi oli Apes.

Karnaki tempel oli ligi 1500 aastat Egiptuse pühamaast püham koht. Piirkonnas asub neli templit, millest kuulsaim on pühendatud päikesejumal Amon-Rale.

EGIPTUSE SOODA

Soodat koguti otse järvekaldalt ja sellega pesti templitseremooniatel jumalakujusid.

ARGIKASUTUS

Soodast valmistati ka hambapastat ning õliga segatult kehaseepi.

seksile. Tema teooriat toetab meeste ja naiste kujutamine poosides, mis ei saa olla muud kui seksualakt. Kuna pidustused toimusid ajal, kui Niilus töös üle kallaste, usub osa ajaloolasi, et purjuspäi ette võetud rühmaseks oli osa egiptlaste viljakusrituaalist.

„Joomise ala“ leidmine tekitas teadlastele uusi küsimisi. Kuna ajaloolased ja arheoloogid teadsid Hathori joomapidu peamiselt Herodotose kaudu, arvasid paljud, et pidu sai alguse alles Kreeka ajaloolase eluajal ehk milalgi 4. sajandil eKr, kui Egiptus oli Kreeka mõju all.

2005. aasta Muti templi leiud näitavad aga selgesti, et rituaal on palju vanem ja pärineb Hatšepsuti ajast umbes 1500. aastast eKr. Pole teada, miks see ootamatult köigist allikaist kadus, kuni Herodotos kirjeldas seda rohkem kui 1000 aastat hiljem uuesti.

Teadlased oletavad, et Hatšepsut tegi sellest meelega rahvapeo, et egiplased seostaksid tema nime populaarse jumalanna ning õlle ja seksiga. Arheoloogid arvavad, et pidustus kadus unustusehõlma koos Hatšepsutiga. Vaarao langes pärast surma põlu alla ning järgmiste vaaraode ajal eemaldati hoonetelt ja raidkividelt Hatšepsuti nimi ja kujutised. Alles palju hiljem, kui kreeklased – nemad ei ole korralikke orgiaid kunagi häbenenud – muutusid Egiptuses mõjukateks, läks see pidustus jälle moodi.

Keiser keelas Egiptuse jumalad

Kreeka ajastu algas sellega, kui Kreeka-Makedoonia sõjapealiku Aleksander Suure armee marssis aastal 332 eKr Egiptusesse. Pärast riigi vallutamist määras

Aleksander kohalikuks valitsejaks kindral Ptolemaiose. Kui Aleksander suri, sai Ptolemaioest maa kõrgeim juht ja ta pani aluse Ptolemaioste perekonnadünastiale.

Ptolemaioste valitsemise ajal lubati egiptlastel jätkata oma vanade jumalate kummardamist.

Aastal 30 eKr kukutasid roomlased Ptolemaiosed ja vallutasid riigi. Peagi levis uus ja võimas religioon ristiusk Palestiinast Rooma kaudu kuningriigi kaugeimatesse nurkadesse, sealhulgas Egiptusesse. Aastal 384 pKr käskis ristitud Rooma keiser Theodosius (valitses aastail 379–395 pKr) kõik Egiptuse templid sulgeda ning keelas „paganliku“ usu.

Keiser ja kristlus ei suutnud vanu jumalaid siiski täielikult likvideerida. Ptolemaioste ja Rooma ajastul levis usk Egiptuse jumalatesse, nagu näiteks Bes, hoopis üle Vahemere Kreekasse ja Roomasse. Vahetult pärast Egiptuse vallutamist tundis Rooma keiser end uute jumalate töttu nii suure surve all olevat, et keelas Roomas ja impeeriumi teistes linnades Egiptuse kujud.

Jumalad olid aga tulnud, et jäädva, ja mõni neist võeti peagi, küll mõnevõrra muudetuna, roomlaste põlis-jumalate kõrval omaks. Populaarseimate jumalate kujud kaunistasid suuremaid linnu, nagu Palmyra praeguses Süürias ja Londinium ehk London.

Hilisem kristlus võttis Rooma ja Kreeka mõjul vastu nii mõnedki Egiptuse jumalatunnused. Näiteks sitatikas on ka kristlikus kirikus taassünni ja ülestöstmise sümbol.

Osa teadlasi arvab, et Egiptuse jumalate mõju ulatub isegi tänapäeva. Relgioossed ehitised, nagu templid oma kolonnaadide ja range sümmeetrilisusega, jõudsid Euroopasse just Egiptuse kreeklastest valitsejate kaudu ja innustasid siinseid kirikuehitajaid. Vana-Egiptuses sümboliseeris taevasse osutav obelisk päikesejumal Rad. Päikese looduslike laskus päikesejumal surnute riiki. Läänes kasutatakse obeliski tänapäevani muu hulgas langenud sõdurite monumendina.

Egiplased uskusid hauatagusesse ellu, mis esineb nüüd mitmesugusel kujul köigis monoteistlikeks usundites. Mõni usub isegi, et päikesejumala Amon-Ra eriline positsioon jumalate maailmas, sh Atoni vahepealne ainujumalaatus, on varajane näide monoteismist ehk ainujumalast, milles said hiljem inspiratsiooni juudid.

Usk jumalatesse ja egiptlaste maailmavaatesse mõjutas ka Kreeka filosoofe. Paljud kreekakeelsed tekstitid jäid keskajal unustusse, kuid taasavastati renessansiajastul, kui neist ammutati uusi ideid. Näiteks Taani astronoom Tycho Brahe ja Itaalia humanist Giordano Bruno olid mõjutatud Kreeka ja Egiptuse kirjutistest. Bruno pöletati ketserina tuleriidal 1600. aastal, sest ta väitis, et universumi keskpunkt on Päike. Tänapäeva teaduse ja mõtte arenguloos oli see murranguline väide.